

Posudek bakalářské práce Evy Kobylkové *Neologická kompozita s 1. členem číslovkového původu*

Bakalářská práce je věnována tématu dosud takto souhrnně nezpracovanému – přináší slovtvorný (a onomaziologický) pohled na využití číslovek jako prvních komponentů složenin; z praktických důvodů byl analyzovaný materiál rozsahově zúžen na neologismy a zdrojově vymezen lexikografickým zaznamenáním v neologických slovnících češtiny (*Nová slova v češtině I, II*) a v databázi Neomat. Úvodem je třeba vyzdvihnout pracnost excerpce a detailnost jejího zpracování, souhrnně podaného formou excelové tabulky v příloze práce. V ní je zachycen reprezentativní počet 859 lexémů (858 bylo získáno z databáze Neomat a 65 ze *Slovníků neologizmů*) a každý z nich popsán podle několika předem stanovených kritérií. Takovýto celkový přehled poskytuje cenný materiál a je třeba také ohodnotit, že si při zpracování autorka počínala samostatně.

Bakalářská práce má dobře promyšlenou obsahovou strukturu, je hierarchicky členěna do kapitol a podkapitol, po teoretické části následuje část analytická podrobně komentující jednotlivé skupiny kompozit vymezených a prezentovaných podle číslovek v prvním členu, kritéria jsou uváděna shodně s tabulkou v příloze práce. Kladně hodnotím shrnutí analýzy jazykového materiálu (kap. 6.24 s. 52–56), předkládající zajímavá srovnání, dílčí (kvantitativní i kvalitativní) fakta včetně grafických znázornění, viz např. poznatek, že nejužívanější číselnou hodnotou v 1. členech kompozic je počet dva (v 297 kompozitech) nebo vymezení dominujících tematických oblastí výskytu číslovkových neologismů: odvětví techniky, elektrotechniky, technologie, kulturního a společenského života. Text je přehledný, obsah formulován vesměs srozumitelně a správně a obsahuje všechny důležité části tohoto typu práce. Mám k ní některé připomínky a výhrady, uvádím je v přehledu.

1. Obsah práce

1.1 Teoretická část: Výklady týkající se problematiky práce odrážejí autorčino svědomité studium odborné literatury, mnohdy až úzkostlivou snahu postihnout problematiku slovtvornou (příp. morfologickou), onomaziologickou, lexikologickou (neologickou) co nejpodrobněji. Toto úsilí vedlo v průběhu práce k nadbytečnému uvádění či parafrázování odborných výkladů a citování dlouhých pasáží z příslušné literatury. Po upozornění byla tato část podstatně a prospěšně zkrácena, zároveň však došlo k tomu, že někdy výklad zcela nenavazuje, nevyvážený bývá poměr uvádění konkrétního a obecného, a hlavně se mnohdy důsledně nerozlišuje vlastní text od reprodukce odborné literatury, což se projevuje v nedůsledném uvádění referencí a bibliografických údajů (ač původně uváděny byly). Je tomu zejména v částech 4. kapitoly. Stále nadbytečně podrobný je popis neologických slovníků a databáze (kap. 5.1 a 5.2), detailní faktografické údaje o jejich sestavování, autorech apod. nejsou pro téma práce zcela nezbytné.

1.2. V teoretické části (tj. na 24 stranách textu) nejsou uvedeny téměř žádné příklady (vyjma v citacích), některé výklady jsou velmi abstraktní, a tedy nefunkční, někdy i nepřesné, viz např. s. 15: „Hybridní složeniny rozšiřují soubor slovtvorných prostředků cizího původu. Tyto prostředky vznikají zkrácením původního výrazu a následnou lexikalizací jejich významu.“ – Ne vždy k zmíněnému krácení dochází.

1.3 Pojetí a terminologie: Základní a pro téma relevantní termíny jsou užívány sice většinou konzistentně, není však mnohdy jasné, odkud jsou přejímány (viz výš uvedená připomínka k citování a odkazování), jako např. v kap. 3.1 onomaziologická báze (navíc uvedena v úvodu výkladu o způsobu tvoření složenin), 3.2 typy koordinativ, 4.2 vlastní neologismy, 6.2 kvazikompozice atd. V závěrečném seznamu literatury je uvedena dostačující odborná literatura, základní pojetí kompozice přejímá autorka z práce P. Mittera (což je v pořádku), nicméně bylo

by vhodné v textu práce alespoň zmínit zásadní slovtvorné práce, např. *Tvoření slov v češtině* či výklady v českých gramatikách a monografiích O. Martinové ve výkladech o neologii (vedle komentované studie M. Zikové).

1. 4 Dílčí obsahové a interpretační nepřesnosti

1.4.1 Výběr excerpovaných lexémů

1.4.1.1 Kompozita: v některých případech není jednoznačně výsledným (a tedy rozhodujícím) slovtvorným způsobem tvoření skládání, např. *šestidiskový* (s. 45) – viz s. 40 kompozitum *trojdisk*, s. 48 *osmidisk*, *desetinásobek* (s. 48) – viz *desetinásobný*

1.4.1.2 Neologismy: autorka se přísně držela zařazení kompozit v uvedených lexikografických zdrojích, a to i v případech zjevné neosémantizace. Proto zařadila mnoho kompozit, která formálně (slovtvorně) neologismy nejsou, společně se skutečnými neologismy a bez odlišení. Viz např. složeniny (již dříve uvedené ve výkladových slovních češtiny – SSJČ): *čtvrtilitr*, *čtyřúhelník*, *čtyřprocentní*, *čtyřtakt*, *jednoválcový*, *jednoruký*, *jednohubka*, *pětidenní*, *sedmikráska*, *stoprocentní*, *století*, *tisícikoruna*, *trojúhelník* aj.

1.4.2 Klasifikace složenin

1.4.2.1 V práci se podařilo shromáždit velmi zajímavý a různorodý repertoár nových (a často neobvyklých) složenin, ne vždy jednoduše a jednoznačně klasifikovatelných; není divu, že se mnohdy nepodařilo přesvědčivě nebo jednoznačně přiřadit všechny příklady do příslušných kategorií či skupin. Je však zřejmé, že se autorka o to snažila, ač ne vždy zcela objasnila svá rozhodnutí. Tak bývá např. diskutabilní zařazení kompozit do sémantických skupin či k tematickým oblastem užití (zejména bez uvedení kontextu), viz např. *jednodámský* (s. 32), *čtyřžilový* (s. 42) ke sportovním názvům, *sedmikráska*, *sedmistatečník* (s. 46) do politiky atd.

1.4.2.2 Poněkud nejasné bývá pojetí příznakovosti lexémů, viz např. na jedné straně se jako bezpříznakový uvádí např. speciální, tedy pravděpodobně odborný název *druhotrimestrální*, na druhé straně jako příznaková se hodnotí kompozita *dvojbarevný*, *dvojdomek* (s. 37) apod.

1.4.3 Tvoření složenin, původ členů:

s. 32: „Kompozitum *jednouzaměsíční* jako jediné vzniklo spřahováním.“ – Adjektivum je utvořeno ze spojení *jednou za měsíc*, nejde tedy o juxtapozici.

s. 39: *druhoatestovaný* – nejde o čistou kompozici; *trojaliance*, *trojalbum*, *trojsytný* – v prvním členu je číslovka *tři*, nikoli *trojí* (s. 40), *osmimatka* – není řadová číslovka (s. 47)

s. 32: Hybridní kompozita nejsou: *jednoválec* (s. 32), *čtyřnitný* (s. 43)

1.4.4 Další

s. 12: [čistá kompozice, determinační složeniny] „Celkový význam kompozita je tak shodný s významem koncového členu.“ – Vždy tomu tak není.

s. 14: „Juxtapozita jsou výrazy synsémantické, ...“ – Neplatí to obecně, navíc termín použit bez uvedení pojetí (definice).

s. 51 Komponent *tříčtvrtě-* obsahovalo jediné složené slovo *tříčtvrtětučný*. – V databázi Neomat je dále také: *tříčtvrtěbůh*, *tříčtvrtědemokracie*.

s. 45: U dvou kompozit nebylo možné identifikovat jejich zadní člen (*pětibúr* a *pětičento*). – Na doplnění uveďme: *búr* – v argotu výraz pro pětikorunovou minci (z něm. *Bar* = hotovost), *čento* – z italského slova *centa* = sto.

2. Forma práce

V textu se vyskytují chyby v interpunkci, např.

s. 13: „Pokud koncový komponent formálně odpovídá samostatnému slovu a je tedy sémanticky nadřazený významu celé složeniny“

s. 14: „Jejich morfemtická stavba tomu buď zcela zabraňuje nebo vytváří prostor pro nejméně dvojí možnou slovnědruhovou motivaci.“

3. Formulace – vhodnost či obratnost vyjádření

s. 11: „zadní člen však může být naplněn buď celým základovým slovem,“

s. 11: „Společnými silami pak komponenty pojmenovávají nějaký pojem“

s. 12: „Skládání slov někdy probíhá za spolupráce abreviace.“

s. 12: [Tyto neúplné komponenty se tak podílejí na tvorbě převážně profesních či slangových výrazů. Mnohdy vznikají hybridní kompozita.] „Čím větší je produkce těchto komponentů v rámci slovtvorby, tím více se pak stírá chápání jich samých jako neúplných.“ – Není mi zcela srozumitelné?

s. 32: „Vědních disciplín se dotýkají kompozita“

s. 34: „Z nejdéle působících neologismů lze zmínit kompozita“

s. 36: „Mezi kompozita s nejdelším časovým polem působnosti“

s. 41: „složenina *třetiligový*, jejíž pole působnosti trvalo sedmnáct let“.

s. 42: „potřeba nových gastronomických pojmenování je vyplněna slovy“

Závěr: Práce Evy Kobylkové splňuje nároky kladené na bakalářskou práci. Doporučuji ji proto k obhajobě a navrhuji klasifikovat ji stupněm **velmi dobře**.

Praha 1. 6. 2019

doc. PhDr. Ivana Bozděchová, CSc.
vedoucí práce